DOMSTOLENS DOM
AF 1. MARTS 1973 [1]

Hubert Bentzinger mod Steinbruchs-Berufsgenossenschaft (anmodning om præjudiciel afgørelse, indgivet af Landessozialgericht)

»Lovkonflikt vedrørende social sikring«

Sag 73/72

Sammendrag

Social sikring af vandrende arbejdstagere — Arbejdstagers bopæl på en medlemsstats område — Virksomhed udøvet på flere medlemsstaters område — Den anvendelige lovgivning — Bopælsstatens lovgivning — Antal arbejdsgivere — Manglende relevans (Forordning nr. 3, artikel 13, stk. 1 c)

Artikel 13, stk. 1, litra c, 1. afsnit i forordning nr. 3 skal fortolkes således, at den kommer til anvendelse uafhængigt af, om arbejdstageren er beskæftiget hos én eller flere arbejdsgivere, og uafhængigt af, hvor den kendsgerning, der giver ret til ydelsen, er indtruffet.

I sag nr. 73/72,

hvis genstand er en anmodning indgivet til Domstolen i henhold til EØF-traktatens artikel 177 af Landessozialgericht (den sociale appelinstans) i Baden-Württemberg for i den sag, der verserer for denne ret mellem

HUBERT BENTZINGER, ingeniør, Weil/Rhein,

og

STEINBRUCHS-BERUFSGENOSSENSCHAFT (den faglige sociale ulykkesforsikringskasse for stenindustrien) med hjemsted i Hannover,

at opnå en præjudiciel afgørelse om fortolkningen af artikel 13, stk. 1 c i Rådets forordning nr. 3 af 25. september 1958 om social sikring af vandrende arbejdstagere som ændret ved Rådets forordning nr. 24/64 af 10. marts 1964,

afsiger

1 – Processprog : Tysk.

DOMSTOLEN

sammensat af: R. Lecourt, præsident, R. Monaco og P. Pescatore (referende), afdelingsformænd, A. M. Donner, J. Mertens de Wilmars, H. Kutscher og C. Ó Dálaigh, dommere,

generaladvokat: H. Mayras
justitssekretær: A. Van Houtte

følgende

DOM

Faktiske og retlige omstændigheder

I — Sagsfremstilling og retsforhandlinger

Hubert Bentzinger, der er ingeniør, tysk statsborger og bosat i Weil/Rhein (forbundsrepublikken Tyskland), har siden 1958 været beskæftiget hos selskabet Hupfer GmbH, der driver en sand- og skærvefabrik i Weil/Rhein, og siden 1963 i forståelse med sin tyske arbejdsgiver tillige hos det franske selskab Grande Sablière de Saint-Louis, Saint-Louis i Alsace.

Den 8. september 1970 blev hr. Bentzinger ramt af en arbejdsulykke i Grande Sablière de Saint-Louis.

Ved skrivelse af 24. maj 1971 anmodede han Steinbruchs-Berufsgenossenschaft (den faglige sociale ulykkesforsikringskasse for stenindustrien) om en ulykkeserstatning i henhold til Reichsversicherungsordnung (den tyske lov om social sikring).

Denne anmodning blev afslået ved afgørelse af 27. september 1972 under henvisning til, at artikel 12 i Rådets forordning nr. 3 af 25. september 1958 om social sikring af vandrende arbejdstagere (JO nr. 30, s. 561) bestemmer, at arbejdstagere eller dermed ligestillede personer, der beskæftiges på en medlemsstats område, principielt er omfattet af lovgivningen i denne stat, selv om de er bosat på en anden medlemsstats område.

Hr. Bentzinger henvendte sig den 26. oktober 1971 til Sozialgericht (socialdomstolen) i Freiburg/Brisgau, som ved dom af 21. marts 1972 annullerede nævnte afgørelse i henhold til artikel 13, stk. 1 c, i forordning nr. 3 som ændret ved Rådets forordning nr. 24/64 af 10. marts 1964 (JO, s. 746), hvorefter arbejdstagere eller dermed ligestillede personer, som normalt udøver deres virksomhed på flere medlemsstaters område, uden undtagelse er omfattet af lovgivningen i den af staterne, på hvis område de er bosat.

Efter at sagen var blevet appelleret af Steinbruchs-Berufsgenossenschaft, besluttede Landessozialgericht (den sociale appelinstans) i Baden-Württemberg (anden afdeling), der har sit sæde i Stuttgart, ved kendelse af 21. september 1972 at udsætte sagen, indtil Domstolen har udtalt sig om følgende præjudicielle spørgsmål:

Forudsætter artikel 13, stk. 1 c i Rådets forordning nr. 3 af 25. september 1958

om social sikring af vandrende arbejdstagere, at arbejdstageren udøver sin virksomhed i flere medlemsstater for kun én arbejdsgiver, eller finder denne bestemmelse også anvendelse, når arbejdstageren er beskæftiget hos flere arbejdsgivere i flere medlemsstater?

Landessozialgerichts kendelse er registreret på Domstolens justitskontor den 11. oktober 1972.

I henhold til artikel 20 i protokollen vedrørende Statutten for EØF's Domstol er der den 19. december 1972 indgivet skriftlige indlæg af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber.

På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten, besluttede Domstolen at åbne den mundtlige forhandling uden forudgående bevisførelse.

Sagsøgte i hovedsagen, der repræsenteres af Helmut Aulepp, advokat i Freiburg/Brisgau, og Kommissionen, der repræsenteres af sin juridiske rådgiver, Peter Karpenstein, har fremsat mundtlige indlæg i retsmødet den 30. januar 1973.

Generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 20. februar 1973.

II — Indlæg afgivet for Domstolen

De skriftlige og mundtlige indlæg, der er afgivet for Domstolen, kan sammenfattes således:

A — Vedrørende sagens antagelse til realitetsbehandling

Kommissionen finder, at den foreliggende anmodning om fortolkning af forordning nr. 3 kan admitteres, selv om forordningen er blevet ophævet fra 1. oktober 1972 ved Rådets forordning nr. 1408/71 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet (EFT specialudgave, 1971 (II), s. 366; original reference JO nr. L 149, s. 2). Det var faktisk på et tidspunkt, da forordning nr. 3 endnu var gældende, at den ulykke, som ligger til grund for hovedsagen, skete, og at det præjudicielle spørgsmål opstod. For at foregribe en senere anmodning om præjudiciel afgørelse støttet på bestemmelserne i forordning nr. 1408/71, forekommer det imidlertid ønskeligt også at tage hensyn til det nye regelsæt i svaret på det stillede spørgsmål.

B — Vedrørende realiteten

Sagsøgeren i hovedsagen, *hr. Bentzinger*, påstår, at artikel 13, stk. 1 c, i forordning nr. 3 på ingen måde forudsætter, at arbejdstageren udelukkende udøver sin virksomhed i flere medlemsstater for én arbejdsgiver. Denne fortolkning bekræftes af artikel 14, stk. 1, afsnit c, underafsnit i, i forordning nr. 1408/71. Sagsøgeren i hovedsagen er omfattet af lovgivningen i den medlemsstat, på hvis område han er bosat, dvs. af lovgivningen i forbundsrepublikken Tyskland.

Kommissionen fremfører i det væsentlige følgende betragtninger:

a) Vedrørende princippet om anvendelse af en enkelt medlemsstats lovgivning

Reglerne om koordination af de sociale sikringsordninger inden for Fællesskabet må nødvendigvis være afgørende for, hvilken lovgivning der skal anvendes i tilfælde, hvor bopælsstedet og arbejdsstedet ikke befinder sig i samme stat, eller hvor der er tale om udførelse af arbejde i flere medlemsstater. Man må søge at undgå sammenstød og uklarheder med hensyn til forpligtelser og ansvar som følge af samtidig eller alternativ anvendelse af flere lovgivninger. Forordningerne nr. 3 og nr. 1408/71 bygger derfor på den antagelse, at arbejdstageren — i én og samme periode — kun skal være omfattet af lovgivningen i en enkelt medlemsstat.

b) Vedrørende den lovgivning der henvises til

Når arbejdstageren kun udøver sin erhvervsmæssige virksomhed i en enkelt

medlemsstat, er han omfattet af lovgivningen i denne stat. Hvis han derimod udøver sin virksomhed, varigt eller midlertidigt, i flere medlemsstater, afhænger det af forholdene i det enkelte tilfælde, hvilket regelsæt han er omfattet af.

Artikel 12 i forordning nr. 3 opstiller det princip, at arbejdstageren er omfattet af den sociale sikringsordning i den medlemsstat, på hvis område han er beskæftiget. Artikel 13 fastsætter visse undtagelser fra dette princip. Den første gælder »udsendte« arbejdere, dvs. arbejdstagere, som midlertidigt af deres arbejdsgiver, der har bopæl eller hjemsted i én medlemsstat, udsendes til en anden medlemsstats område for dér at udføre et arbejde for arbejdsgiverens regning. Den anden undtagelse vedrører arbejdstagere, der hører til det kørende eller sejlende personel i en virksomhed, der beskæftiger sig med transport af passagerer eller gods på én eller flere medlemsstaters område. Den tredje undtagelse, som findes i artikel 13, stk. 1 c, i forordning nr. 3, angår de tilfælde, hvor en arbejdstager, der ikke hører til den i artikel 13, stk. 1 b, nævnte kategori, normalt udøver sin virksomhed på flere medlemsstaters område. Denne undtagelse blev indsat i forordning nr. 3 ved Rådets forordning nr. 24/64.

Artikel 13, stk. 1 c omhandler flere mulige tilfælde; den første sætning vedrører det tilfælde, hvor — som i hovedsagen — en arbejdstager eller dermed ligestillet person med bopæl på én medlemsstats område udøver sin virksomhed såvel i den stat, hvor han har bopæl, som i andre medlemsstater.

c) Vedrørende fortolkningen af artikel 13, stk. 1 c, i forordning nr. 3

Undtagelserne fra princippet om anvendelse af den stats retsregler, hvor arbejdstageren er beskæftiget, forudsætter på ingen måde beskæftigelse i en enkelt virksomhed.

Hvis man anlægger den modsatte fortolkning, når man til et resultat, som forordningerne nr. 3 og nr. 1408/71 netop vil udelukke, nemlig den samtidige anvendelse af to sæt retsregler med alle de vanskeligheder, der følger af en sådan dobbeltforsikring. I det foreliggende tilfælde er det fuldt ud muligt at føre den ulykke, der ramte sagsøgeren, ind under den rigtige lovgivning: da ulykken skete på den franske arbejdsgivers grund, kan den henføres under den franske ulykkesforsikring. Subsumptionen bliver imidlertid tvivlsom i tilfælde af, at ulykken sker undervejs fra den ene arbejdsgiver til den anden. I øvrigt hører sygdoms-, invaliditets- og moderskabsrisikoen til de arter af risici, som er helt udelelige og ikke kan henføres under beskæftigelsen hos den ene eller den anden arbejdsgiver. En almindelig adskillelse af de forskellige risici, der dækkes af den sociale sikring, er ikke mulig. Derfor må den fortolkning af artikel 13, som fører til samtidig anvendelse af flere lovgivninger, være udelukket.

Forordningerne nr. 3 og 1408/71 bygger på princippet om, at kun én lovgivning skal kunne komme til anvendelse på de forskellige forsikringsgrene. De tillader derfor ikke, selv i tilfælde hvor en overførelse af risikoen i sig selv var mulig, en løsning, der i samme periode underlægger en arbejdstager flere nationale regelsæt.

Selve ordlyden af artikel 13 i forordning nr. 3 fører ikke til en anden fortolkning.

Forskellen i udformningen af de to afsnit i artikel 13, stk. 1 c, — første afsnit bruger ikke udtrykket »arbejdsgiver« — begrænser ikke rækkevidden af denne bestemmelse. Første afsnits ordlyd udelukker på ingen måde beskæftigelse hos flere arbejdsgivere.

En nærmere undersøgelse af de to tilfælde, der behandles i andet afsnit i artikel 13 c, viser, at forordningens forfattere har forstået at udarbejde enkle og klare regler for de konfliktskabende situationer, der kunne opstå ved virksomhed i flere medlemsstater. Man er her gået ud fra to principper: for det første, at en arbejdstager aldrig må være omfattet af mere end en enkelt medlemsstats regelsæt; for det andet, at retsreglerne i den medlemsstat, på hvis område der optræ-

der flere subsumptionskriterier (beskæftigelse, bopæl, arbejdsgiverens hjemsted), skal foretrækkes. Principielt gælder reglen om de snævreste eller vigtigste »bånd«.

Når »båndene« til flere medlemsstater er omtrent lige stærke, erklærer forordningen, for at forenkle og for at undgå indviklede afgrænsningsbestemmelser, at ordningen i den stat, hvor arbejdstageren er bosat, skal anvendes.

Artikel 14, stk. 1, afsnit c, underafsnit i, i forordning nr. 1408/71 udtrykker i klarere form samme opfattelse som artikel 13, stk. 1 c, i forordning nr. 3, når den bestemmer, at

en arbejdstager . . ., som normalt udøver sin virksomhed på to eller flere medlemsstaters område, er omfattet af lovgivningen i den medlemsstat, på hvis område han er bosat, såfremt han udfører en del af sit arbejde på dette område, eller såfremt han er beskæftiget i flere virksomheder eller hos flere arbejdsgivere, der har deres hjemsted eller bopæl på forskellige medlemsstaters område.

Denne bestemmelse viser tydeligt, at antallet af arbejdsgivere ikke spiller nogen rolle.

Som konklusion foreslår Kommissionen, at det stillede spørgsmål besvares således:

Artikel 13 c, i forordning nr. 3 forudsætter ikke, at arbejdstageren udøver sin virksomhed i flere medlemsstater for kun én enkelt arbejdsgiver.

Præmisser

1 Ved kendelse af 21. september 1972, indgået til Domstolens justitskontor den 11. oktober 1972, har Landessozialgericht (den sociale appelinstans) i Baden-Württemberg i medfør af EØF-traktatens artikel 177 stillet et spørgsmål vedrørende fortolkningen af artikel 13, stk. 1, litra c, første afsnit i forordning nr. 3 af 25. september 1958 om social sikring af vandrende arbejdstagere (JO s. 561) som ændret især ved Rådets forordning nr. 24/64 (JO s. 746/64) for at få oplyst, om denne bestemmelse er anvendelig, når arbejdstageren er beskæftiget hos flere arbejdsgivere i flere medlemsstater.

2 Det fremgår af henvisningskendelsen, at det spørgsmål, som er indgivet til Domstolen, er blevet rejst under en sag, der verserer mellem en tysk institution for social sikring, sagsøgeren i hovedsagen, og en arbejdstager bosat i Tyskland og samtidigt beskæftiget i Tyskland og Frankrig af forskellige arbejdsgivere, som i Frankrig har været udsat for en arbejdsulykke;

den tyske institution for social sikring har nægtet at påtage sig byrden i forbindelse med denne arbejdsulykke under henvisning til, at artikel 13, stk. 1, litra c, første afsnit i forordning nr. 3 — som bestemmer, at man skal anvende lovgivningen i den stat, hvor arbejdstageren bor, i det tilfælde hvor denne udøver sin virksomhed på denne stats område og på området for en eller flere

andre medlemsstater — kun kan anvendes på betingelse af, at denne arbejdstager kun er beskæftiget af én arbejdsgiver, hvilket ikke er tilfældet i den foreliggende sag.

3 Ifølge artikel 12 i forordning nr. 3 skal man i princippet anvende lovgivningen i den medlemsstat, på hvis område arbejdstageren er beskæftiget;

artikel 13 fastsætter visse undtagelser fra dette princip for at undgå, at den generelle regel i artikel 12 fører til anvendelse af flere lovgivninger, når arbejdstagerens beskæftigelsessteder er fordelt på flere medlemsstater;

forordningen har med henblik herpå, efter omstændighederne, valgt særlige tilknytningsbånd, som adskiller sig fra beskæftigelsesstedet;

artikel 13, stk. 1, litra c, første afsnit omfatter særligt det tilfælde, hvor arbejdstageren normalt udøver sin virksomhed på flere medlemsstaters område, og hvor hans bopæl er på området for en af de stater, hvor han er beskæftiget;

i dette tilfælde skal man anvende lovgivningen i den stat, på hvis område arbejdstageren udøver en del af sin virksomhed og har sin bopæl;

4 denne bestemmelse stiller ikke nogen yderligere betingelse, og den kommer herefter til anvendelse uafhængigt af, om arbejdstageren henhører under en eller flere arbejdsgivere, og uafhængigt af hvor den kendsgerning, der giver ret til ydelsen, er indtruffet;

anvendelsen af de sondringer, som sagsøgeren i hovedsagen har foreslået, er i strid, ikke alene med forordningens indhold, men også med systematikken i de regler, der er fastsat i artiklerne 12 og 13;

en sådan fortolkning ville i realiteten, for det tilfælde, hvor arbejdstageren ikke henhører under en og samme arbejdsgiver, føre til et resultat, som forordningen netop har villet undgå, nemlig anvendelsen af flere lovgivninger;

selv om en sådan løsning til nød var tænkelig for det tilfælde, at en arbejdsulykke kan stedfæstes på det territoriale anvendelsesområde for en af de vedkommende lovgivninger, ville det føre til uløselige vanskeligheder i tilfælde med risici, som efter deres natur ikke kan stedfæstes således;

5 vi må altså svare, at artikel 13, stk. 1, litra c, første afsnit i forordning nr. 3 skal fortolkes således, at den kommer til anvendelse uafhængigt af, om arbejdstageren er beskæftiget hos én eller flere arbejdsgivere;

denne fortolkning er i øvrigt i overensstemmelse med artikel 14, stk. 1, afsnit c i Rådets forordning nr. 1408/71 (EFT specialudgave (II), s. 366; original reference JO nr. L 149, s. 2), der er trådt i kraft den 1. oktober 1972, og som i artikel 94, stk. 3 bestemmer, at der i medfør af denne forordning også gives ret til ydelser, selv om de refererer til en begivenhed, der er indtruffet før forordningens ikrafttræden.

Vedrørende sagsomkostningerne

6 De omkostninger, der er afholdt af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, som har afgivet indlæg for Domstolen, kan ikke godtgøres;

da proceduren i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for Landessozialgericht i Baden-Württemberg, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne.

På grundlag af disse præmisser,

under henvisning til procesdokumenterne;
efter at have hørt den refererende dommers rapport;
efter at have hørt de af sagsøgte i hovedsagen og Kommissionen for De europæiske Fællesskaber afgivne mundtlige indlæg;
efter at have hørt generaladvokatens forslag til afgørelse;
under henvisning til Traktaten om oprettelse af Det europæiske økonomiske Fællesskab, især dennes artikel 177;
under henvisning til Rådets forordning nr. 3 om social sikring af vandrende arbejdstagere, især dennes artikler 12 og 13;
under henvisning til protokollen vedrørende Statutten for Det europæiske økonomiske Fællesskabs Domstol, især dennes artikel 20;
under henvisning til procesreglementet for De europæiske Fællesskabers Domstol,

bestemmer

DOMSTOLEN

vedrørende det spørgsmål, som den har fået forelagt af Landessozialgericht i Baden-Württemberg (anden afdeling) ved kendelse af 21. september 1972, følgende:

Artikel 13, stk. 1, litra c, 1. afsnit i forordning nr. 3 om social sikring af vandrende arbejdstagere skal fortolkes således, at den kommer til anvendelse uafhængigt af, om arbejdstageren er beskæftiget hos én eller flere arbejdsgivere.

Lecourt Monaco Pescatore

Donner Mertens de Wilmars Kutscher Ó Dálaigh

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 1. marts 1973.

Justitssekretæren

A. Van Houtte

Præsidenten

R. Lecourt

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT H. MAYRAS FREMSAT DEN 20. FEBRUAR 1973 [1]

Hr. Præsident,

mine herrer dommere,

Oprettelsen af fællesmarkedet krævede fri bevægelighed inden for Fællesskabet af arbejdstagere, der er statsborgere i medlemsstaterne. Gennemførelsen af dette princip, der er bekræftet i Rom-Traktatens artikel 48, krævede iværksættelse af de nødvendige foranstaltninger i henhold til reglerne i Traktatens artikel 51 for at indføre en ordning, som gør det muligt at sikre vandrende arbejdstagere og deres familie betaling af ydelser til personer, der bor inden for medlemsstaternes områder.

Dette var især målet for Rådets forordning nr. 3, der fra 1. oktober 1972 er erstattet af forordning nr. 1408/71.

Disse fællesskabsretlige regler har imidlertid ikke indført et europæisk retssystem, som er ens for alle vandrende arbejdstagere; de har gennemført en samordning af de nationale retssystemer.

Det var derfor nødvendigt, især for de tilfælde, hvor bopælen og arbejdsstedet

1 — Oversat fra fransk.